

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The Development of Learning Activities by Community-Based-Learning on Conservation of Thai Culture and Wisdom for Mattayom Suksa 3 Students

ARTICLE INFO

Article history :

Received 31 MARCH 2021

Revised 23 JULY 2021

Accepted 7 AUGUST 2021

Available Online

ศิรินภา สุนทรวิสัย¹ และ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ²

Sirinapa Suntornwisai¹ and Piyaluk Potiwan²

ABSTRACT

The purpose of this research were; 1) to study the efficiency of learning activities by Community-Based-Learning on conservation of Thai culture and wisdom to be effective in accordance with 80/80, 2) to compare academic achievement before and after the learning and 3) to study the values of Thai culture. Samples were 22 students of Mahachai Pittayakarn school. The data collection instruments were 10 of lesson plans of Community-Based-Learning Activities, 20 questions of multiple-choices academic achievement test, and 15 questions of the Thai values questionnaire. Data were analyzed by means, standard deviation, percentage and t-test dependent

The finding of this research showed that; 1) the efficiencies of Learning activities by Community-Based-Learning on conservation of Thai culture and wisdom for Mattayom Suksa 3 students was 90.80/89.31, 2) learning achievement of Community-Based Learning activities on the conservation of Thai culture and wisdom post-test score was higher than the pre-test score statistically significant at .05 level and; 3) Thai values of students who have been learning by Community Based Learning on the conservation of Thai culture and wisdom, in overall was at high level.

KEYWORDS : COMMUNITY-BASED-LEARNING / PRESERVATION / THAI CULTURE AND WISDOM

¹ หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประเทศไทย
M.Ed. (Social Studies), Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.

² รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประเทศไทย
Associate Professor, Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand.
Corresponding author; E-mail address : dear_vatinee@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80, 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน และ 3) เพื่อศึกษาค่านิยมความเป็นไทย กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร จำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (1) แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 10 แผน (2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ (3) แบบสอบถามวัดค่านิยมความเป็นไทย จำนวน 15 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และ t-test (Dependent Samples)

ผลวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 90.80/89.31 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ชุมชนเป็นฐาน / การอนุรักษ์ / วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม เห็นคุณค่าในตนเอง มีความรู้ความสามารถในด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ยังมีความรักชาติ มีจิตสำนึกในการเป็นพลโลกที่ดี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามในสังคมไทย รวมทั้งมีศักยภาพในการศึกษา และประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 23, 24, และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม บูรณาการการเรียนรู้ด้านต่าง รวมไปถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาผู้เรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดกับผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) ที่มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพผู้เรียนซึ่งมุ่งพัฒนาทางด้านคุณภาพชีวิตของผู้เรียนจะเน้นสถานศึกษาจะต้องนำกรอบแนวคิด จุดมุ่งหมาย ที่สำคัญไปใช้ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนเพื่อทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) มาตรฐาน ส.2.1 กล่าวไว้ว่า เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ในสาระดังกล่าวรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมและช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมของไทย

ปัจจุบันผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนมหาชัยพิทยาคารในรายวิชานี้ค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์ เนื่องจากวัฒนธรรมไทยเป็นมรดกทางสังคมไทยกำลังจะเลือนหายไป ผู้เรียนเริ่มมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งดีงามจากวัฒนธรรมไทย และหันไปรับค่านิยมจากต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นวัฒนธรรมการแต่งตัว วัฒนธรรมด้านการสื่อสาร วัฒนธรรมด้านการรับประทาน ทำให้เกิดการคลั่งไคล้ในกระแสวัฒนธรรมเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสความคลั่งไคล้เกาหลี หรือ K-Pop ที่เป็นที่ยอมรับมากเป็นพิเศษในปัจจุบัน จนทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าวัฒนธรรมต่างชาตินั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับในคนหมู่มาก (ชลนิภา รุ่งเรืองศรี, 2562) ดังนั้นวัฒนธรรมไทยเลยถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลังไม่ทันสมัยเป็นสิ่งที่เชยดูไม่มีค่า และเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานและปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักความเป็นไทยมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างนักเรียน ครูผู้สอน และกลุ่มชุมชน เช่น การไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมการทำมาหากิน หัตถกรรม จากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน (กล้า ทองขาว, 2561) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีความสำคัญที่จะพัฒนาผู้เรียน พัฒนาชุมชนและสังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังสามารถกระตุ้นความคิดปลูกฝังให้เรียนเข้าใจด้านการใช้ชีวิต และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานโดยการมีส่วนร่วมจากชุมชนจะช่วยส่งเสริมด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้วัฒนธรรมไทยและรากเหง้าของชุมชนถูกธำรงไว้คู่กับสังคมไทยสืบต่อไป

จากการศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักความเป็นไทยและปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทย ซึ่งการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนนั้นเกิดความภาคภูมิใจ เห็นความสำคัญ รักในวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและไม่ลืมรากเหง้าท้องถิ่นของตนเอง รวมไปถึงการปลูกฝังค่านิยมให้แก่ผู้เรียนและชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
3. เพื่อศึกษาค่านิยมความเป็นไทย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนทั้งหมด 54 คน โรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร จำนวน 22 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling)

ตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คำนิยมความเป็นไทย เนื้อหาในการวิจัย

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
2. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจำนวน 10 แผน 10 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหา ดังนี้
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
 - 2.2 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
 - 2.3 ความสำคัญของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
 - 2.4 การจำแนกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
 - 2.5 กลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง
 - 2.6 การทอเสื้อบ้านท่าสองคอน
 - 2.7 นวดแผนไทย
 - 2.8 ดนตรีไทย
 - 2.9 แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
 - 2.10 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 (ธันวาคม-กุมภาพันธ์) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 แผน 10 ชั่วโมง พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบทดสอบ ปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก โดยวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (P) รายข้อพบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.50-0.65 และวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (B) รายข้อ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.25-0.87 และหาค่าความเชื่อมั่น โดยคัดข้อที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ 20 ข้อ ผลพบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.95
3. แบบวัดค่านิยมความเป็นไทย เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย จำนวน 1 ฉบับ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ พบว่าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) การวิเคราะห์หาประสิทธิภาพกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์ 80/80 ใน 80 ตัวแรกคือ วิเคราะห์คะแนนระหว่างเรียนจากใบกิจกรรม โดยใช้สถิติร้อยละ และ 80 ตัวหลัง คือ วิเคราะห์คะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์โดยใช้สถิติร้อยละ 2) การวิเคราะห์เชิงปริมาณ จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ t-test Dependent Samples โดยกำหนดนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 3) การวิเคราะห์หาค่านิยมความเป็นไทย ใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการหาคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้โดยผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน โดยใช้

เกณฑ์การประเมินระดับความเหมาะสม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง และการหาคุณภาพ E_1 ได้มาจากประสิทธิภาพของกระบวนการ ซึ่งคำนวณจากร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งหมดที่ได้จากการประเมินใบกิจกรรมการเรียนรู้ และ E_2 ได้มาจากประสิทธิภาพของผลลัพธ์ ซึ่งคำนวณจากร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทุกคนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนรู้ด้วย การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และผลการวิจัยได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

รายการ	N	คะแนน เต็ม	คะแนน รวม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	เกณฑ์ 80/80
ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1)	22	90	1978	81.72	3.71	90.80	สูงกว่า เกณฑ์
ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2)	22	20	393	17.86	1.49	89.31	

$$\text{ประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ } (E_1/E_2) = 90.80/89.31$$

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลของประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ $(E_1/E_2) = 90.80/89.31$ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 กล่าวคือ ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) มีค่าเท่ากับ 90.80 ประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) มีค่าเท่ากับ 89.31

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	-df	t	Sig.
ก่อนเรียน	22	7.55	2.48	21	24.67	*000.
หลังเรียน	22	17.86	1.49			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < 0$)

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีคะแนนค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 7.55 คะแนน และมีคะแนนค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 17.86 คะแนน โดยมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1

3. วิเคราะห์ค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ค่านิยมความเป็นไทย ของนักเรียนที่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ข้อที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ คะแนน
1	นักเรียนนำสมุนไพรไทยมาใช้เป็นยารักษาเมื่อมีอาการไม่สบายเล็กน้อย	4.77	0.42	มากที่สุด
2	นักเรียนมีความสนใจด้านสรรพคุณของพืชผักและผลไม้ อยู่เสมอ	4.73	0.45	มากที่สุด
3	เมื่อนักเรียนพบเห็นผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ เช่น กระเป๋า เสื้อผ้าพันคอ นักเรียนมีความรู้สึกรักอยากซื้อมาใช้เสมอ	4.77	0.42	มากที่สุด
4	เมื่อมีการจัดประเพณีสงกรานต์นักเรียนมีความรู้สึกรักอยากเข้าร่วมประเพณีสงกรานต์อยู่เสมอ	4.68	0.56	มากที่สุด
5	หากโรงเรียนมีการเรียนการสอนนวดแผนไทย นักเรียนจะสนใจเข้าร่วมการเรียน	4.45	0.51	มากที่สุด
6	เมื่อนักเรียนได้ยินเสียงดนตรีไทย นักเรียนมีความสนใจอยากเข้าร่วมชมเสมอ	4.55	0.59	มากที่สุด
7	นักเรียนมีความชื่นชอบการเล่นดนตรีไทย	4.59	0.59	มากที่สุด
8	เมื่อนักเรียนพบผู้ใหญ่ นักเรียนจะแสดงความเคารพด้วยการไหว้	4.55	0.67	มากที่สุด
9	นักเรียนเคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์	4.55	0.51	มากที่สุด
10	เวลานักเรียนมาโรงเรียน นักเรียนแต่งกายสุภาพเรียบร้อยเสมอ	4.59	0.50	มากที่สุด
11	นักเรียนพูดจาอ่อนน้อม มีน้ำใจ กับเพื่อนๆเสมอ	4.77	0.42	มากที่สุด
12	นักเรียนพูดจาไม่หยาบคายทุกครั้งเมื่อพูดคุยกับผู้ใหญ่	4.59	0.59	มากที่สุด
13	นักเรียนใช้ภาษาไทยและอักษรไทยในการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสมอยู่เสมอ	4.50	0.80	มากที่สุด
14	เมื่อนักเรียนพูดคุยกับคุณครู หรือญาติผู้ใหญ่ นักเรียนใช้ภาษาราชการเสมอ	4.59	0.59	มากที่สุด
15	นักเรียนชื่นชอบการรับประทานอาหารไทยที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ต้มยำกุ้ง ผัดไทย เป็นต้น	4.68	0.56	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย		4.62	0.23	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีค่านิยมโดยรวมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D = 0.23)

สรุปและอภิปรายผล

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สรุปผลได้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 90.80/89.31 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา สาขาน้ำที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย โดยภาพรวมมีระดับค่านิยมในระดับมากที่สุด

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 90.80/89.31 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80 นั่นคือการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานระหว่างเรียน โดยรวมร้อยละ 90.80 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน โดยรวมร้อยละ 89.31 เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและได้สัมผัสกับชุมชนมากกว่าการฟัง Melaville, Berg and Blank (2015) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการผสมผสานทฤษฎีและการลงมือปฏิบัติด้วยการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์เป็นฐาน หรือการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยจะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มาเป็นบริบทในการจัดการเรียนรู้ ทองใบ นิกอุจน์จิตร (2550) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ความสามารถและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดความเปลี่ยนแปลงสมรรถภาพทางสมอง สามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบ พัฒนาพงษ์ สีกา (2551) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการกระทำของบุคคลที่เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเนื่องจากการได้รับประสบการณ์โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือจากการเรียนการสอนจากผู้สอน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนภัทร อินทวารี (2557) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหวทางด้านความคิดอยู่เสมอ โดยการนำเทคนิคการเรียนการสอนในรูปแบบการลงชุมชนเพื่อสัมผัสสิ่งแวดล้อมและให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นใน การเรียนมากขึ้นอีกทั้งยังส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นอีกด้วย กล้า ทองขาว (2561) การจัด การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในการลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน ศีรวิวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557) กล่าวถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่ามีทั้งหมด 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นดำเนินการ และ 3) ขั้นประเมินผล สอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2550) ที่กล่าวไว้

ว่ากระบวนการที่สนับสนุนการเรียนรู้ชุมชนของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จ กระบวนการที่สำคัญคือกระบวนการพัฒนาที่มีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการที่เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง และกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัทรา สิริจามร (2557) รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาดินเดิม โรงเรียนโนนไทยคุรุอุปถัมภ์ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ .05 ผู้เรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทุกคนซึ่งหมายความว่าหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สมาลีชัยเจริญ (2557) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยที่มีเงื่อนไขในการเรียนรู้คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงและสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับชุมชนให้กับผู้เรียนอีกด้วย

3. ผลการวิจัยที่พบว่าค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวมมีระดับค่านิยมที่มากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.23) เนื่องจากในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ไม่ได้มีเพียงการจัดรูปแบบการสอนแบบบรรยาย การจดบันทึกเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นวิธีการที่ตอบสนองตามความต้องการของผู้เรียนและเน้นผู้เรียนเป็นหลักจากการทำกิจกรรม โดยมีการลงพื้นที่สัมผัสชุมชนที่แท้จริง ได้สัมผัสบรรยากาศของชุมชนที่แท้จริงและมีการทำงานกลุ่ม มีการสัมภาษณ์ ทดลองทำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ชฎาพร พัชรชัย (2554) กล่าวว่า ค่านิยมความเป็นไทย หมายถึงความคิดพฤติกรรมการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ให้เหมาะสมในวิถีชีวิต ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยและแนะนำ มีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญาไทยและสิ่งอื่นที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่า มีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติและหวงแหนไว้ระยะหนึ่ง ทิตนา แหมมณี (2559) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดมาจัดการเรียนการสอนว่า การเข้าใจความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ช่วยให้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในพฤติกรรมของบุคคลได้ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นหากผู้สอนสามารถหาได้ว่าผู้เรียนแต่ละบุคคลนั้น มีความต้องการอยู่ระดับใดขั้นใด ผู้สอนก็จะสามารถนำความต้องการของผู้เรียนมาเป็นแรงจูงใจ จะช่วยให้ ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งนั้น ๆ ได้ พันธ์ หันนาคินทร์ (2557) กล่าวว่าลักษณะของค่านิยมความเป็นไทยมีดังนี้ 1) กำหนดการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม 2) สมาชิกในสังคมยึดถือมานาน 3) ค่านิยมที่ยึดถือกันเป็นความต้องการของคนในสังคม 4) สมาชิกในกลุ่มให้การยอมรับ ชิตพล พงุฑพิบูล (2557) กล่าวถึงการวัดค่านิยม คือ การใช้แบบสอบถามโดยผู้ทำแบบสอบถามต้องการทราบถึงความคิดเห็นซึ่งจะสามารถกระทำได้ในลักษณะ การกำหนดคำตอบ ให้เลือกการตอบคำถามอิสระ เพื่อให้ผู้ตอบนั้นตอบมาเป็นแบบแผนเดียวกันมักใช้ในกรณีที่ต้องการกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก เป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน คือ มาตรฐานแบบลิเคิร์ต ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อความที่แสดงถึงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง มีคำตอบแสดงระดับตามความรู้สึก 5 คำตอบ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นทีรินทร์ ปิยะสุนทร-กฤษณ์ (2557) ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและค่านิยมภูมิใจในความเป็นไทย สำหรับนักเรียนประถมศึกษา พบว่า ค่านิยมภูมิใจในความเป็นไทยของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ครูผู้สอนควรมีความรู้ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นอย่างดี เพื่อความเข้าใจในขั้นตอนและกระบวนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และจำกัดเวลา

ในการจัดกิจกรรมเนื่องจากการจัดกิจกรรมจำเป็นต้องกำหนดเวลาให้ชัดเจน

ครูผู้สอนควรนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในเนื้อหาอื่น ๆ หรือในรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาและสร้าง ค่านิยมอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี จะส่งผลต่อการดำรงชีวิตได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีทักษะในการปฏิสัมพันธ์ในชุมชนที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในรายวิชาอื่น หรือ ในระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อจะดูการพัฒนาต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง 2 กลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ชุมชนเป็นฐานและกลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง 2560*. โรงพิมพ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กล้า ทองขาว. (2561). การจัดการศึกษาฐานชุมชน. *วารสารวิทยาจารย์*, 17(8), 45–48.
- ชิตพล พฤษภูมิ. (2557). *ค่านิยมที่มีต่อความจงรักภักดี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. <http://dspace.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/1453>
- ชลนิภา รุ่งเรืองศรี. (2562). *กระแสการขึ้นชอปคิลปินเคป็อป (K-POP) เกาหลีในประเทศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. <http://hs.ssru.ac.th/.../294fbab6b6dfff77be0613249c3cc9c2>
- ชนภัทร อินทวารี . (2558). *การศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ชฎาพร พชรชัยเรียว. (2554). *ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมความเป็นไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร*. [การศึกษาระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองใบ นิกอุจน์จิต. (2550). *การศึกษามลพิษทางอากาศและการเรียนรู้กลุ่มวิทยาศาสตร์และทักษะการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- ทิตนา แหมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นทีรินทร์ ปิยะสุนทรภรณ์. (2557). *กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและค่านิยมภูมิปัญญาในความเป็นไทย สำหรับนักเรียนประถมศึกษา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- พัฒนพงษ์ สีภา. (2551). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- พนัส หันนาคินทร . (2557). *ค่านิยมในสังคมไทยปัจจุบันและอนาคต*. โรงพิมพ์พิษณุ.
- ศิววรรณ นัตถสุริยวงศ์ .(2557). *กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id=0000012125

- สนธยา พลศรี. (2550). *การเรียนรู้แบบเครือข่ายในงานพัฒนา*. โอเดียนสโตร์.
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). *การออกแบบการสอน หลักการ ทฤษฎี สู่การปฏิบัติ*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภัทรา ลีริจามร. (2557). *รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาดินเค็ม*. [รายงานวิจัย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- Melaville, A, Berg, A. C. and Blank M.J. (2015). *Community-based-learning Engaging student for success and citizenship*. <https://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships/>